

Hvordan sikrer vi plads til naturen? – Med naturzone og naturpligt

[bragt i Altinget-Miljø 3. juni 2022 <https://www.altinget.dk/miljoe/artikel/forskere-naturpligt-skal-sikre-mere-og-vildere-natur-i-danmark?toke=74937e5eb9244bc7b61cf2912f6e293d>]

Naturen har brug for plads, både i øget areal og i øget mulighed for at lade "naturen gå sin gang". Det er afgørende at der afsættes store arealer og at de afsættes permanent. Vi peger her på to egnede redskaber til at indfri målsætningen om mere og vildere natur i Danmark - også på private arealer.

af Lasse Baaner, Hans Henrik Bruun, Henrik Vejre, og flere medlemmer af det tværvidevidenskabelige forskernetværk "TRIAD" ved Københavns Universitet (Stine Krøijer, Kristina C. Larsen, Peter Rask Møller, Lars Båstrup-Spohr, Rasmus Kjølner, Niels Strange, Martin Rudbeck Jepsen, Jacob Heilmann-Clausen m.fl.)

Mere plads til vild natur

Verden oplever en biodiversitetskrise. I Danmark skyldes den manglende biodiversitet først og fremmest, at vi har forsømt at afsætte plads til natur, især til vild natur – det vil sige nær-intakte økosystemer med alle de iboende processer, som sikrer levesteder til hele udtrækket af planter, dyr og svampe.

Der er akut brug for at give naturen mere plads. Plads skal forstås både som hektar og som genopretning af de naturlige processer, som vi mennesker har måtte gribe ind i for at fremme jordbrug, fiskeri, trafik og andre nyttige ting. EU's Biodiversitetsstrategi fra 2021 indebærer, at der på unionsniveau skal afsættes 30 % af land og hav til natur, hvoraf en tredjedel skal være fuldt beskyttet. Fuldt beskyttet må opfattes som et andet udtryk for vild natur.

Realiteten er, at tæt på nul procent af land- og vandarealet i dag er beskyttet mod alle de væsentligste aktuelle trusler mod biodiversiteten. På de omtrent 15 % af landarealet, hvor naturen trods alt er beskyttet mod visse trusler, bliver der også i praksis tilgodeset en hel vifte af andre samfundsinteresser, hvoraf nogle er direkte naturskadelige. Således kan landskabelige hensyn eller rekreative hensyn veje tungere end naturinteresset i kystnaturen, mens skovdrift er tilladt i langt de fleste områder med skovnatur og fortsat dræning er tilladt i mange naturfredninger. Den lysåbne § 3-natur er ofte enten overgræsset med husdyr eller gror til på grund af for lavt græsningstryk fra vilde planteæderes bestande, der holdes på unaturligt lavt niveau af hensyn til landbrug og skovbrug. Naturen i vandløbene reguleres af Vandløbsloven, som har afledning af "skadeligt vand" fra byer og landbrugsarealer som eneste formål.

Hvis Danmark skal indfri de mål, vi har sat sammen med de andre EU-lande, skal der tages nye økonomiske og juridiske virkemidler i brug. Nye virkemidler, der dels kan øge arealet med natur, og dels reelt beskytte de eksisterende naturarealer mod negative påvirkninger, der har fået lov til at fortsætte under den hidtidige utilstrækkelige beskyttelse. Regering og Folketing skal i gang med at sætte rammerne for en udvikling mod reel genopretning af vild natur i landskabet og havet. Vi peger her på to instrumenter, som oplagt mangler i den danske naturbeskyttelse.

Vi har brug for at kunne reservere arealer til permanent til vild natur, hvorefter disse arealer er fuldt beskyttede mod al negativ påvirkning af de naturlige økosystemprocesser.

Vi har brug for at kunne sikre sammenhængen mellem den slags naturpligtige arealer på statsligt eller kommunalt niveau.

Naturpligt kan sikre arealer med vild natur

En permanent reservation af arealer til et bestemt formål kender vi fra landbrugspligten og fredskovspligten. Indholdet i landbrugspligten er først og fremmest en regulering af, hvem der kan erhverve landbrugspligtige arealer. Desuden er der relativt detaljerede regler om udstykning og sammenlægning af landbrugsejendomme. Indholdet af fredskovspligten er først og fremmest en langsigtet reservation af arealerne til skovbrugsformål og et forbud mod bebyggelse.

En ny naturpligt skulle først og fremmest regulere hvilke betingelser der skal til, for at et areal kan overgå fra landbrugspligtigt eller fredskovspligtigt til naturpligtigt, og hvilke påvirkninger af naturen, der skal være forbudt eller kræve tilladelse på naturpligtige arealer.

Den nye naturpligt kunne udgøre det tredje ben i areallovgivningen, som mangler for at man kan reservere ubebyggede arealer til henholdsvis landbrug, skovbrug og natur. Med muligheden for få pålagt naturpligt på et areal, vil man få et retligt instrument, der permanent kan reservere arealet til naturformål underlagt myndighedernes kontrol. Naturpligten ville juridisk kunne læne sig op ad de kendte arealbånd, landbrugspligten og fredskovspligten, og vil ligesom disse kunne sammenkædes med den øvrige areal- og ejendomslovgivning. Naturpligtige arealer ville kunne være både offentlige og private, og overgangen til naturpligt vil kunne drives frem af både økonomiske og strukturelle incitamenter.

Ved at gribe ind i ejendomsdannelsen vil dannelsen af naturpligtige arealer kunne bygges ind i en jordreform og dermed give os en ramme, der både er egnet til at reservere arealer til et langsigtet naturformål, men også er egnet til at opstille mål og skabe forandring og udvikling i retning af mere fri og upåvirket natur i Danmark. En helt afgørende egenskab ved naturpligt er at den er permanent. Det er afgørende fordi forekomst af beskyttelsesafhængige arter er stærkt forbundet med lang kontinuitet. Det er med andre ord langt mere effektivt at bevare og bygge videre på eksisterende biodiversitetsværdier end at opbygge nye.

Naturzone kan sikre nye sammenhængende naturområder

Naturpligten i sig selv som retligt instrument sikrer ikke at vi får store sammenhængende arealer med vild natur. Derfor må der etableres et samspil mellem overgangen fra landbrugspligt og fredskovspligt til naturpligt og så den kommunale og statslige planlægning. Der er nok af regelsæt man kan lade sig inspirere af, og planloven vil være det naturlige omdrejningspunkt for at sikre den sammenhæng. Overgangen fra landbrugspligtige eller fredskovspligtige arealer til naturpligtige arealer kunne styres af kommuneplanen. Den type styring kender vi fra f.eks. kommuneplanens skovrejsningstema. Naturbeskyttelsestemaet i kommuneplanen ville kunne udbygges med udpegning af arealer til naturzone og dette ville kunne gøres retligt styrende for ejendomsdannelsen. Skal dannelsen af naturpligtige arealer styres på nationalt niveau, kan det ske via landsplandirektiver eller regler i planloven som vi kender det fra kystzonebestemmelserne.

En ny naturzone og en ny naturpligt vil på den måde kunne supplere hinanden og udfylde komplementære roller. Først og fremmest vil begge virkemidler have den signalværdi, der ligger i at

sidestille landbrug, skovbrug og natur i vores landskab og vores ejendomsregistrering. Hver for sig ville de to virkemidler kunne fremme at både stat, kommuner, fonde og borgere blev involveret i sikring af de eksisterende naturværdier og skabelsen af nye. Det er urealistisk, at Danmark for alvor kan leve op til en fælles målsætning om 10 procent vild, fuldt beskyttet natur og 20 yderligere procent med lempet beskyttelse uden hjælp fra private aktører, fx fonde der ejer store sammenhængende arealer og individuelle borgere og foreninger, der ønsker at overgå til naturpligt på deres ejendom.

Virkemidlerne naturpligt og naturzone kan indgå i en gennemgribende jordreform, som der tidligere er blevet peget på behovet for. Groft sagt repræsenterer arealanvendelsen i det åbne land i dag landbrugets og skovbrugets behov. I en tidsalder med parallelle kriser for klima og biodiversitet er der et tvingende behov for at vi som samfund gentænker hele arealanvendelsen og fordeling af ejer- og brugsrettigheder.